

П.А. Богдан

м. Київ

pashan87@gmail.com

Науковий керівник: Покулита І.К.

Вплив естетики Лессінга на логіку Гегеля

М.Г. Чернишевський в своїй роботі, присвяченій Г.Е. Лессінгу, відзначає, що його творчість стала початком формування не тільки німецької літератури, подолавши вплив на неї французької з її формальним ставленням до предмета і графоманією, але він (Лессінг) вплинув і на розвиток культури теоретичного мислення (філософію). «И однако ж действительно это было так: человек, не писавший чисто философских сочинений, действительно положил своими сочинениями основание всей новой немецкой философии» – Чернишевський М.Г. [1].

В «Лаокооні» Г.Е. Лессінг показує через аналіз скульптури і поезії певні кордони художньої виразності і суттєві моменти різних за формою мистецтв. Виявивши такі кордони, він тим самим показав нерозривність, взаємозалежність різних форм мистецтва, що дійсним предметом цих різних форм виявляються не абстрактні засоби, як то форми, кольори, лінії, слова і їх побудова в речення, а дійсним їх об'єктом є людина, а точніше, культура людських відносин, іншими словами, людина у горизонтах її почуттів, межах і безкрайностях відчуття, переживання і творення свого світу – світу культури в діалектиці історичного моменту, єдності, як взаємообумовленості, суспільного буття та мислення. Також можна сказати, що факти порушення кордонів різних форм мистецтва свідчать про необхідність осмислення розвитку чи занепаду старих суспільних виробничих відносин і пошуку нових форм виразності, які більш адекватно виявляють протиріччя нової дійсності. Скульптура, в цьому сенсі, виявляється специфічним засобом прояву людської чуттєвості з обмеженими засобами виразності. Ці засоби виразності і їх конкретно-історичні форми неможливо зрозуміти без включення їх до всього контексту життя і свідомості суспільства, в котрому твір як момент цього життя вироблявся. «...и я твердо убежден, – пишет Г.Е. Лессинг в «Лаокооні» – что гладиаторские игры были главной причиной низкого уровня римской трагедии»[2].

По суті, Ф.В. Гегель робить те ж саме, коли розглядає історію розвитку людської думки як самопізнання розвитку світового духу. Якщо ми подивимось на «світовий дух» Ф.В. Гегеля (не з точки зору власне гегелівської, а з точки зору матеріалістично-діалектичної методології) як на розвиток культури, то ми зможемо з упевненістю сказати, що він був саме реалістом стосовно мистецтва. Хоча би тому, що він зауважує, що повернення до первісних форм в мистецтві буде неадекватним шляхом, оскільки старі форми прояву людської нерозвиненої чуттєвості не будуть нести в собі в знятому виді (висловлюючись по-гегелівськи) всього процесу розвитку цієї чуттєвості. Тобто, за великим рахунком, Ф.В. Гегель є продовжувачем ідей і підходів Г.Е. Лессінга в області філософії, так само, як ними в свій час були Гердер та Гете як представники літератури. «...у Фихте, Шеллінга і Гегеля були другие учителя, кроме Канта. Они сами признаются, что очень многим обязаны Гердеру и Гёте, под влиянием которых воспиталось их воззрение на мир, – через Гердера и Гёте имел на них влияние и Лессинг, который так могущественно господствовал над развитием Гердера и Гёте». [1]

Ось на що вказує Жак Д'Онт в своїй біографії Ф.В. Гегеля: «Шеллинг характеризует Гегеля как «завсегда́тая у Лессинга»». [3] Щоправда в тих місцях, де Д'Онт згадує Г.Е. Лессінга в біографії Ф.В. Гегеля, може скластися хибне враження, що вони пов'язані в першу чергу знайомством з франкмасонською організацією, а не ідейно, з чим буде категорично не згоден Чернишевський. Він вважає, що Г.Е. Лессінг скептично ставився не тільки до французьких теоретиків (гіршими за них він вважав тільки англійських), але також він дуже критично ставився і до масонів, як до зібрання марних людей для марних розмов ні про що. В першу чергу Ф.В. Гегель був ідейним наступником спінозиста Г.Е. Лессінга, але не в плані «безбожності» Спінози, а в тому розумінні, в якому Ф.В. Гегель визначає спінозизм як суттєве начало всякого філософствування. Г.Е. Лессінг, зрозумівши і прийнявши монізм Спінози, показує цілісність розвитку через момент художньої творчості. Саме у Г.Е. Лессінга ми знаходимо перший приклад вдалого застосування методу сходження від абстрактного до конкретного – сходження через засоби мистецтва до усього ансамблю людських відносин. «Прибавим, что и та особенность в ходе мысли, которая у немногих мыслителей была так сильна, как у Лессинга, – эта неудержимая склонность от частного вопроса переходит в область общих соображений, каждый факт возводит к основным принципам науки, в падении яблока видит закон тяготения, постоянно

с необычайною силою влекла Лессинга от специальных вопросов частных наук в сферу философского созерцания».[1] Саме цей метод буде подалі розробляти Гегель в своїй філософії, теорії про мислення від феномену до феномену самосвідомості і до самосвідомості всезагального духу, а дух зрештою виявиться началом всіх явищ. Лаконічно цей метод сформулює В.А. Босенко, коли скаже, що суть всіх речей є суспільні відносини. [4]

Також, цікавим для майбутніх досліджень може бути спадковість іdealізму Ф.В. Гегеля в ставленні Г.Е. Лессінга до релігії, Лессінг і Гегель точно не були «безбожниками». М.Г. Чернишевський показує, що Г.Е. Лессінг стурбовано дивився на сучасних йому католиків і протестантів, які несерйозно ставились до критики християнства зі сторони представників Просвітництва. Мислитель вважав, якщо вони не будуть зважати на цю критику або не зрозуміють її, то суспільство може втратити і великі здобутки, зроблені християнством, їх відкинуть разом з недоліками релігії. Керуючись приблизно такими ж міркуваннями, і Г.В.Ф. Гегель спробував зняти релігію в науці, проголосивши логіку – Богом, яким він був до того, як створив світ, і науку логіки – наукою про самопізнання духу (Бога).

Миколай Загорський та Домінік Ярошкевич [5] дуже влучно вказують у своїх статтях, присвячених Лессінгу, що він переймався в першу чергу життям і потребами свого суспільства, щоби довести його до світового рівня. Такої ж думки притримується і Чернишевський – «Только дилетанты занимаются тем, что кажется важно именно для них самих; предметы занятия исторического человека определяются духом времени и потребностями окружающей его среды» [1]. І нам потрібно для більшого, глибшого розуміння природи явищ оволодіти тим методом, яким так вправно користувалися Г.Е. Лессінг та Ф.В. Гегель.

Список використаних джерел

1. Н.Г. Чернышевский. Полное собрание сочинений в пятнадцати томах. Том 5, М.: ОГИЗ ГИХЛ, (1948)
2. Лессинг Г.Э. Лаокоон, или о границах живописи и поэзии. Перевод Е.Эдельсона (под ред. Н.Н. Кузнецовой) / Лессинг Г.Э. // Лессинг Г.Э. Избранные произведения. – М.: Худож. лит., 1953. – С. 385-516.
3. «Гегель. Биография». Д'Онт Жак. Издательство: «Владимир Даль» (2012)
4. В.А. Босенко. Воспитать воспитателя. Заметки по философским вопросам педагогики и педагогическим проблемам философии. – К.: Всеукраинский Союз рабочих, 2004. – 352 с.

5. Mikołaj Zagorski, Dominik Jaroszkiewicz. Лессинг и современность (Готхольд Эфраим Лессинг, его жизнь и его деятельность, их изложение Николаем Чернышевского в отношении к нашим современным проблемам) (2017). <http://propaganda-journal.net/10021.html>